

Willien van Wieringen

Nieuwe wegen of diaspora?

Genderperspectief in beweging

Twee van elkaar verschillende uitgaven op het terrein van vrouwenstudies zagen de laatste jaren het licht. Deze bijdrage zoekt naar de betekenis van de twee boeken en een website rond Maria Magdalena voor het slinkende terrein van de feministisch georiënteerde bijbelwetenschap.

Dr. W.C.G. van Wieringen is neerlandica en bijbelwetenschapper en is verbonden aan Fontys en FKT (UvT). Ze is lid van de redactie van Interpretatie.

Het is alleen al qua omvang een prestigieus project: tweëntwintig delen, te verschijnen in vier talen (Duits, Engels, Italiaans en Spaans). En dat op een terrein dat aan het afkalven is in de stormen van economische en religieuze crises: een receptiegeschiedenis van de Bijbel, met als brandpunt genderrelevante bijbelse thema's, gericht op bijbelse vrouwenfiguren en op vrouwen die in de loop van de geschiedenis tot op de dag van vandaag de Bijbel uitleggen. Zie daar de vlag waaronder is verschenen 'Tora', het eerste deel van *Die Bibel und die Frauen. Eine exegetisch-kulturgeschichtliche Enzyklopädie*.¹ De vlag wappert groots en onbekommerd, alsof er geen crisis is binnen de feministische theologie, en dus ook de feministische exegese.

En dat terwijl de redactie uit vrouwen bestaat die niet allemaal de topositie hebben bereikt. Zo is Navarro Puerto docent en Taschl-Eber wetenschappelijk medewerker. Aan lef ontbreekt het de redacteurs niet! Alsof er geen worsteling plaatsvindt bij universiteiten en hogescholen om nog iets te redden van vrouwenstudies.

Het project lijkt een schoolvoorbeeld van theologie in den brede. De redactie bestaat uit vier wetenschappers uit verschillende delen van Europa, de medewerkers komen uit diverse landen en – misschien wel het belangrijkste: de reeks komt uit in vier talen, opdat geïnteresseerden buiten de academie makkelijker bereikt worden. Engels is dan wel de *lingua franca* van de wetenschap, vele belangstellenden buiten universiteit en hogeschool (en trouwens eigenlijk ook binnen die muren) lezen liever teksten in de eigen taal.

'Als scherven spreken'

Het verschijnen van dit eerste deel van een monumentale reeks staat in tegenstelling tot een boekje dat vorig jaar is verschenen, en gezien mag worden als een samenvattende terugblik van een leven dat meer dan twintig jaar professioneel in het teken

stond van feministische theologie: *Als scherven spreken. Over God in het leven van alledag* van Kune Biezeveld.² Het kwam uit in september 2009, vlak na het overlijden van Biezeveld. Het is hiermee het theologisch testament geworden van deze hoogleraar vrouwenstudies theologie en docent systematische theologie, verbonden aan de PThU, al had ze

dat niet voorzien toen ze aan deze uitgave begon. *Als scherven spreken* omspannt samen met haar dissertatie *Spreken over God als vader. Hoe kan het anders?* (1996) een zoektocht naar kernbegrippen en beeldvorming binnen de christelijke theologie in het algemeen en de bijbelse theologie binnen de Reformatie in het bijzonder. De dissertatie gaat over godsbeelden en de implicaties die beelden met zich meebrengen. Haar laatste boek richt zich op het spanningsveld tussen het heilige enerzijds en het alledaagse anderzijds. Het alledaagse, en niet het profane: Biezeveld zoekt verbindingen tussen het leven van alledag en godservaringen, zonder dat ze in de voetsporen van Miskotte wil spreken over heidendom, of dat ze de natuur wil zien als tegenpool van het christelijke. Het concept schepping verbindt ze met waardering voor de natuurcyclus, geboren worden, vergaan (pag. 41/42). Zo kan ze komen tot de uitspraak dat Pasen óók het feest is van de ontluikende natuur – zonder dat dit afbreuk doet aan het feest van de verrijzenis.

Biezeveld put bij haar zoektocht uit bronnen die niet zo vanzelfsprekend lijken: het Liedboek der Kerken dat ze omarmde, toen het uitkwam en zij pas was aangesteld als predikant, de ervaringen van leven en dood, en vooral geboorte. Ze wil aantonen dat beeldvorming een hardnekkig en verre van onschuldig proces is (pag. 17), en binnen het spanningsveld van individualisme en traditie nieuwe informatie bestaande kaders kan raken en omvormen.

Een van de doelstelling van Biezeveld met dit boek staat op pagina 69, waar ze de lezer aanspoort mee te durven denken met haar:

'Waarom ons vermoeien met godsdiensthistori-

¹ Irtraud Fischer, Mercedes Navarro Puerto, Andrea Taschl-Erber (Hrsg.), *Hebräische Bibel – Altes Testament. Tora* (Die Bibel und die Frauen, Eine exegetisch-kulturgeschichtliche Enzyklopädie, Band 1.1), Stuttgart: Kohlhammer 2009. pag. 448, € 36,60. ISBN: 978 3 17 020975 6.

² Kune Biezeveld, *Als scherven spreken. Over God in het leven van alledag*, Meinema, Zoetermeer 2009/2010. 138 pag., € 15,20. ISBN: 978 9 02114 2159.

sche gegevens die mogelijk een nieuw licht op de zaak werpen? Ik kan alleen maar herhalen dat het mij gaat om het terugdraaien van de beeldvorming en het doorbreken van een contrast-denken dat naar mijn overtuiging in de geloofspraktijk niet vruchtbaar is, omdat het geen recht doet aan de gecompliceerdheid van het alledaagse bestaan.'

Agenda en werkwijze in een notedop: het leven van alledag als toetssteen van een vruchtbare geloofspraktijk. Dáárom zoeken naar andere woorden, dáárom zoeken naar nieuwe beelden of oude beelden opnieuw van betekenis voorzien.

'De scherven uit de titel van dit boek staan voor echte scherven: overblijfsels van wat ooit in profetische woede kapot is geslagen.' (pag. 11, Inleiding). De 'echte scherven' blijken zowel archeologische vondsten als stukken en brokken van hedendaags geloven. Biezeveld voelt de tijdgeest goed aan en wijst op wat aan het verdwijnen is, maar ook op wat met alle kracht die ambtsdragers en theologen in zich hebben, overeind gehouden wordt – soms tegen beter weten in. Op milde wijze breekt ze op haar beurt af wat anderen zo krampachtig proberen heel te houden. Ze spreekt over God in het leven van alledag, over heidendom, vruchtbaarheidsreligies (waaronder ze ook het geloof van het oude Israël schaaft), beeldverbod en Pasen. En steeds weer de verbindingen naar toen en nu, en daarmee ook naar later.

Toch een kritisch nootje: christenen zijn in dit boek vooral protestanten. Als rooms-katholiek lezer voelde ik dit vooral die keren dat het contrast tussen het heilige en het alledaagse werd neergezet. In de alledaagse van praktiserende rooms-katholieke gelovigen zijn veel elementen denkbaar die religieus worden ingekleurd, van het bekruisen van een brood dat wordt aangesneden bij wijze van zegenbede en dankzegging tot het kruisbeeld boven de deurpost, vaak met palmtakje erachter gestoken, en de rozenkrans in je handtas.

Over Maria Magdalena

Naast deze uitgaven in druk is er sinds tien jaar een kleine, dappere website op het gebied van vrouwenpositionering, onder andere binnen de wereld van religieuze instituten. Zuster Theresia Saers, lid van de Sociëteit van Jezus, Maria en Jozef (JMJ) heeft op <http://www.zustervannu.nl> een plaats gecreëerd voor haar getuigenis over het belang van Maria Magdalena. Zij vult dit sinds kort aan met informatie over andere vrouwen in de Schrift. Theresia vertelt hierover:

'Indertijd heeft de webmaster van www.womenpriests.org mij gevraagd om voor zijn site de inspi-

ratie op te delven die vrouwen kunnen opdoen uit die grote, maar in de kerk in de schaduw gehouden bijbelse persoon, Maria Magdalena. Ik doe het al jaren, en heb ook veel geschreven en vertaald voor die website. Een jaar later zette ik voor mezelf de website www.zustervannu.nl op. Ik was zo'n beetje aan het eind van mijn inspiratie, toen ik eens goed keek naar een poster in mijn kamer, 40 kleine afbeeldingen van schilderijen door Dina Cormick uit Durban, feministisch theologe. Aan de achterzijde staan verwijzingen naar de bijbelplaatsen die ze uitbeeldt. Onlangs ben ik begonnen met een serie overdenkingen over de bewuste vrouwen om ook die een duidelijker gezicht te geven voor mensen van nu. Het uitbreiden van de website met informatie over deze sterke vrouwen biedt me weer eens een flink pak zinnig werk. Esther de Boer, de onlangs overleden nieuwtestamentica die veel heeft gepubliceerd over Maria Magdalena, heeft me altijd gestimuleerd, aangemoedigd en laten delen in haar wetenschappelijke vondsten; daarom neemt haar werk op mijn site een ruime plaats in.'

Theresia Saers laat zien dat een eenling zonder de middelen die een instituut als universiteit of kerk biedt, haar stem kan laten horen dankzij de nieuwe media. Publicaties met een genderperspectief hoeven zo niet langs een commissie die geld verdeelt of een redactie die publicaties weegt en te licht kan bevinden.

Bijna 10.000 pagina's in de vier belangrijkste talen door gerenommeerde en minder bekende theologes, 138 pagina's in het Nederlands door een overleden hoogleraar en een website van een oudere zuster. Het is geen vergelijk in omvang, reikwijdte en doelstel-

ling. Maar alle drie zijn het belangrijke publicaties. Het een als het document van een doorleefde theologie, het ander als voedingsbodem voor nieuwe onderzoeksterreinen geworteld in de feministische traditie, het derde als exploratie van een modern podium.

De naam mag wisselen van vrouwenstudies, via feministische theologie naar het Engelse *genderstudies*, dat doet niets af aan de constatering dat 'het vak' volwassen is geworden en verschillende wegen gaat. Laten we hopen dat die wegen leiden tot ontmoetingen tussen andersdenkenden die elkaar inspireren, en niet tot een diaspora waar de laatste theoloog met belangstelling voor genderperspectief verdwijnt in de mist.

